

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СТРУКТУРІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

FEATURES OF CONCEPTUAL APPROACHES TO THE THEORY AND PRACTICE OF MANAGEMENT TRAINING OF FUTURE OFFICERS OF THE UKRAINIAN ARMED FORCES IN THE STRUCTURE OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF A HIGHER MILITARY ELEMENTARY INSTITUTION

Освітній процес у вищому військовому навчальному закладі – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої військової освіти і науки, що проводиться через систему науково-методичних, педагогічних, навчально-виховних заходів і спрямована на передачу, засвоєння, примноження й застосування знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвинутої особистості. Група методів організації й здійснення навчально-пізнавальної діяльності у вищому військовому навчальному закладі включає такі підгрупи: методи організації сприйняття навчальної інформації; методи організації й забезпечення розумової діяльності; методи управління самостійною навчально-практичною діяльністю. Підсумковою в практиці формування управлінської підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України в структурі освітнього процесу вищого військового навчального закладу є група методів контролю й самоконтролю, яка охоплює підгрупи методів усного, письмового і практичного контролю.

Сучасна система тактичної освіти офіцера як забезпечує розвиток і саморозвиток суб'єктів пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів ЗСУ, так і дає можливість кожному набутти управлінського потенціалу для кар'єрного просування, спираючись на суб'єктні, військово-професійні та управлінські здібності, схильності, інтереси, ціннісні орієнтації, військово-професійний та управлінський досвід.

Цілісний педагогічний процес управлінської підготовки офіцера являє собою різновид людської діяльності, має такі складові компоненти: цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, аналітико-результативний.

Професійна компетентність майбутнього офіцера є складним інтегрованим, інтелектуальним, професійним та особистісним утворенням, яке формується в процесі його професійної підготовки у вищому військовому закладі освіти, виявляється, розвивається й удосконалюється в професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних та індивідуально-психологічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту й особливостей цієї діяльності.

Ключові слова: управлінська підготовка, майбутні офіцери Збройних сил України, компетентнісний підхід, військові навчальні заклади.

Features of conceptual approaches to the theory and practice of forming management training of

future officers of the Armed Forces of Ukraine within the framework educational process at higher military educational institution.

Special aspects of conceptual approaches to the theory and practice of formation management training of future officers of the Armed Forces of Ukraine within the framework of educational process at higher military educational institution

Educational process at higher military educational institution is an intellectual and creative activity in the sphere of higher military education and science, which is provided through the system of scientific and methodological, pedagogical, academic and educational activities, and is aimed at transferring, acquiring, augmentation and application of knowledge, skills and other competencies of learners, as well as formation of a harmoniously developed personality.

The group of methods for organization and implementation of educational and cognitive activities at higher military educational institution includes the following subgroups: methods for organization of perception of learning information; methods of organization and maintenance of mental activity; methods of management of independent educational and practical activity. The final result of formation the management training of future officers of the Armed Forces of Ukraine within the structure of educational process at higher military educational institution is a group of control and self-control methods, which includes the subgroups of oral, written and practical control methods.

The modern system of officer's tactical education provides development and self-development of future officers of the Armed Forces of Ukraine as the actors of cognitive activity, and gives an opportunity for everyone to acquire management potential for future promotion, based on subjective, military-professional and manager abilities, propensities, interests, values orientation, military-professional and management experience. Integral pedagogical process of managerial training of an officer is a kind of human activity and has the following components: target, content, organizational and activity, analytical and efficient.

Methods of training – means of orderly interconnected activities of the teacher and students, aimed at solving educational problems: the methods of organization and implementation of educational and cognitive activities; methods of stimulation and motivation of educational and cognitive activity; methods of control and self-control of the effectiveness of educational and cognitive activity.

The professional competence of future officer is a complex integrated, intellectual, professional and personal entity formed in the course of his professional training in a higher military educational institution, is manifested, developed and

УДК 378.22:34(043. 3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-9>

Бурій С.В.,
канд. пед. наук,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного центру
Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Савченко А.О.,
начальник відділу ведення штатів
Головного управління оборонного
планування
Генерального штабу
Збройних сил України

refined in professional activity, and the effectiveness of its implementation depends significantly on the types of its theoretical, practical and psychological readiness, personal, professional and individual psychological qualities, perception

of goals, values, content and features of these activities.

Key words: *management training, future officers of the Armed Forces of Ukraine, competency-based approach, military educational institutions.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Наукові знання необхідні, щоб передбачати педагогічний процес та управляти ним, розвитком формування управлінської культури в майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки. Свого часу великий педагог К. Ушинський застерігав від емпіризму в педагогіці, справедливо відзначаючи, що недостатньо ґрунтуватися тільки на особистому, хоч би й вдалому досвіді виховання. Педагогічну практику без теорії він порівнював зі знахарством у медицині [1].

Водночас життєвий педагогічний досвід, незважаючи на відому форму свого існування, не зникає, а передається зі століття в століття, витримує випробування часом, змінює орієнтири й цінності, але загалом зберігається у вигляді педагогічної культури народу, його педагогічної ментальності й нині може бути застосований як основа наукового психолого-педагогічного знання в науковому дослідженні формування управлінської культури в майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки.

Як зазначено в Положенні «Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України», «освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої військової освіти і науки, що проводиться у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) через систему науково-методичних, педагогічних, навчально-виховних заходів і спрямована на передачу, засвоєння, примноження і застосування знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [2]. Разом із тим освітня діяльність у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ) проводиться з метою забезпечення здобуття вищої та післядипломної освіти, задоволення інших освітніх потреб курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині, як зазначає В. Кремень [3], з урахуванням нинішніх соціально-економічних і політичних реалій, потрібен працівник «нового типу» – професійно й соціально мобільний, який має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє технічними, правовими, педагогічними знаннями, здатний до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готовий до роботи за різних форм організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Існує низка праць військових учених, у яких аналізуються проблеми військового управління офіцерів (О.В. Бойко, М.І. Драгомиров, Л.В. Олійник, О.А. Прохоров, І.С. Руснак, В.В. Стасюк,

В.М. Телелим, Р.В. Торчевський, В.В. Ягупов та ін.). Аналіз цих праць показує, що управлінська діяльність належить до міждисциплінарних наукових проблем: філософський (обґрунтовуються методологічні основи поняттєво-категорійного апарату, критерії, принципи і структура управлінської діяльності (І.А. Зязюн, І.І. Смолік, Г.П. Щедровицький та ін.); соціально-економічний (досліджується проблема військової логістики, ефективність військово-економічного управління служб тилу (О.М. Маслій); військовий (з'ясування сутності управління військами, унормування військової термінології у сфері керівництва (В.С. Покалішин, І.С. Руснак, В.М. Телелим, С.Ю. Поляков, О.О. Стеценко та ін.) аспекти.

Мета статті полягає в проведенні науково-практичного аналізу розвитку, становлення і практичного значення управлінської культури майбутніх офіцерів Збройних сил України в освітньому процесі ВВНЗ в умовах реформування Збройних сил України й переформатування військової освіти з вимогами часу.

Виклад основного матеріалу. Для організації цілісного педагогічного процесу, що є досить суттєвим для наукового дослідження формування управлінської культури в майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки, на засадах гуманістичної педагогіки співробітництва, що розроблена Ш. Амонашвілі [5], нами застосовано такі принципи:

- принцип пізнання й засвоєння в педагогічному процесі людяності;
- принцип пізнання себе як особистості;
- принцип поєднання власних інтересів із загальнолюдськими цінностями;
- принцип неприпустимості застосування засобів, що спонукають учня на антисоціальні прояви;
- принцип надання необхідного суспільного простору для прояву власної індивідуальності;
- принцип олюднення обставин у педагогічному процесі;
- принцип визначення якостей, що формують особистість майбутнього офіцера, його освіченість і розвиток залежно від якості самого педагогічного процесу.

У зв'язку цим С. Сисоева [6] зауважує, що природжені й набуті якості в людині нерозривно пов'язані та не підлягають чіткому розмежуванню. Щоб природжена креативність особистості зреалізувалася у творчій продуктивній діяльності, необхідно не тільки забезпечити психолого-педагогічний супровід розвитку цієї креативності, а й цілеспрямований педагогічний вплив на особистість щодо формування тих «додаткових» якостей,

які забезпечують їй успіх у творчій діяльності. Для ефективного розвитку й подальшого продуктивного формування управлінської культури в майбутніх офіцерів необхідне застосування цілісного педагогічного процесу в системі військової освіти.

Ю. Бабанський [4] розглядає класифікацію методів навчання не як якийсь аспект, а як цілісну структуру процесу навчання. Він поділяє методи навчання на три великі групи (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, група методів стимулювання й мотивації має підгрупи: методи, що спрямовані на формування інтересу до навчання; методи, що спрямовані на розвиток відповідальності за навчання.

Група методів організації й здійснення навчально-пізнавальної діяльності включає такі підгрупи: методи організації сприйняття навчальної інформації; методи організації й забезпечення розумової діяльності; методи управління самостійною навчально-практичною діяльністю.

Група методів контролю й самоконтролю охоплює підгрупи методів усного, письмового й лабораторно-практичного контролю.

Сучасна система тактичної освіти офіцерів має як забезпечувати їхній розвиток і саморозвиток як суб'єктів пізнавальної діяльності, так і надати можливість кожному набути управлінського потенціалу для кар'єрного просування, спираючись на суб'єктні, військово-професійні та управлінські здібності, здатності, схильності, інтереси, ціннісні орієнтації, військово-професійний та управлінський досвід [7]. М. Нецадим слушно наголошує, що «завдання фундаменталізації освіти полягає в забезпеченні оптимальних умов формування гнучкого і багатогранного наукового мислення, різних способів сприйняття дійсності» [8, с. 326].

Модернізація системи української військової освіти у ВВНЗ є складником загального процесу

соціально-економічного реформування країни та Збройних сил зокрема. Процес її переходу до нових освітніх стандартів існування реалізується за основними принципами й напрямками розвитку Болонського процесу: упровадження нових стратегій та інформаційних технологій, рівний доступ до якісної освіти, військова мобільність, інноваційність в освітньому процесі, прогресивність викладацького й курсантського складу [9].

На думку М. Нецадима та В. Маслова [8; 10], багато десятиліть уважається, що армія й культура мало сумісні, що військова справа може обійтися й без певного фундаментального та прикладного культурологічного забезпечення. Зацікавленість теоретиків і практиків культурологічного навчання й виховання офіцерів у пошуках оптимальних методів цієї роботи пояснюється певною залежністю бойової підготовки підрозділів і частин від рівня їхніх культурологічних знань, навичок, умінь, якостей і звичок. У зв'язку з цим В. Маслов зазначає: «Важливою і змістовною галуззю навчання та виховання офіцерського складу є його культурологічна спрямованість. Відійшли в минуле ті часи, коли офіцеру було достатньо вправно стріляти зі всіх видів зброї, добре водити штатну бойову техніку, виразно і гучно подавати команду, мати навички тактичного чи оперативного мислення і належний зовнішній вигляд» [10, с. 31]. Дослідник вважає, що підготовка військових фахівців повинна мати культурологічну спрямованість, яка передбачає й гуманітаризацію військової освіти загалом [10].

У дослідженнях І. Толоч [11] доводить, що під психолого-педагогічною компетентністю військового фахівця оперативно-тактичного рівня підготовки вважається система психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, оволодіння якими дасть змогу забезпечити виконання двоєдиних цілей

Рис. 1. Класифікація методів навчання (за Ю. Бабанським)

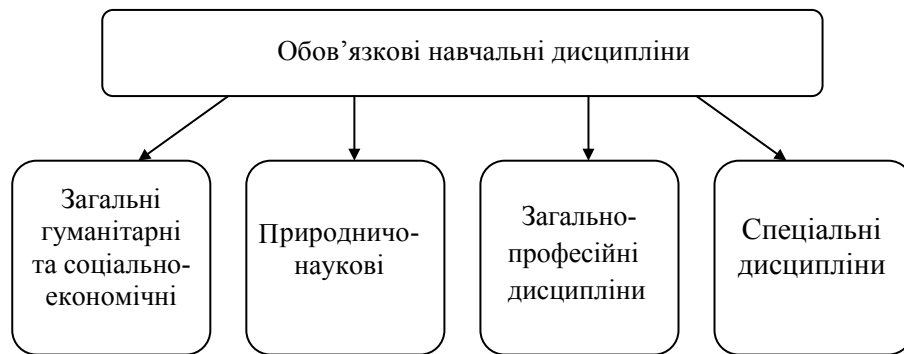

Рис. 2. Складові блоки навчальних дисциплін управлінської професійної підготовки у ВВНЗ

командира: по-перше, забезпечення високого морально-психологічного стану особового складу, по-друге, саморозвиток офіцера [11].

Як зазначає А. Кучерявий, «майбутній офіцер має потребу бути невід'ємною частиною своєї нації, брати активну участь у житті суспільства, забезпечувати цілісність держави та роботу його інституцій, присвячувати себе певній справі. Це зумовлює наявність у нього потреб служіння суспільству, державі та особистісній ідеї» [12, с. 54]. Застосування схеми управління знаннями в освітньому процесі ВВНЗ забезпечить практичне формування управлінської культури в офіцера. Для розуміння практичного значення управлінської культури у військовій практичній діяльності офіцера необхідно сформуванню новий управлінський світогляд, що оснований на науковому мисленні. Основою сформованості на відповідному рівні для військового командира управлінської культури лежить науковий підхід, базою якого є науковий світогляд.

Професійна компетентність військовослужбовця є складним інтегрованим, інтелектуальним, професійним та особистісним утворенням, яке формується в процесі його професійної підготовки у вищому військовому закладі освіти, виявляється, розвивається й удосконалюється в професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних та індивідуально-психологічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту й особливостей цієї діяльності. Вона виявляється в діяльності й не може обмежуватися лише певними знаннями, вміннями та навичками. У зв'язку з цим, щоб бути компетентним фахівцем, мало мати фундаментальну теоретичну та практичну підготовку, необхідно бути творчою особистістю, професійно та психологічно готовою і здатною до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності. Тому нинішня професійна підготовка у ВВНЗ складається з чотирьох обов'язкових блоків навчальних дисциплін (рис. 2) [13].

Висновки. Досліджуючи методи практики військової освіти, можемо резюмувати, що завжди вони діють у певній системі, кожен із них є структурним елементом цієї системи й у взаємозв'язку з іншими забезпечує ефективність освітнього процесу, тому їх застосовують у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Вибір методу й ефективне його застосування в освітньому процесі ВВНЗ залежать від:

- вікових особливостей курсантів і їхнього життєвого досвіду. Так, у освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів доцільно застосовувати диспут і лекцію;

- рівня розвитку військового колективу. У несформованому колективі педагог застосовує метод вимог у категоричній безпосередній формі, у згуртованому – можна вдаватися до таких методів, як громадська думка, прийом паралельної дії;

- індивідуальних особливостей курсантів у ВВНЗ. На ці особливості варто зважати не лише в індивідуальній навчальній і самостійній роботі, а й під час групових і фронтальних навчальних занять, виховних заходів. Підібраний метод виховання повинен передбачати індивідуальні корективи;

- поєднання методів формування свідомості й досвіду громадської поведінки. Добираючи методи виховання, варто розумно поєднувати методи формування свідомості й методи формування громадської поведінки з урахуванням принципу виховання єдності свідомості та поведінки;

- ефективності методів управління, яка в освітньому процесі забезпечується за умови, якщо викладач спирається в їх застосуванні на психічні особливості майбутнього офіцера. Курсант реагує на виховний вплив позитивно, негативно або нейтрально, що вимагає від педагога вміння «вловити» реакцію курсанта й відповідно скоригувати його сприйняття.

Отже, проведений науковий аналіз теоретичних і практичних основ розвитку і становлення управлінської культури, структури і критеріїв професійної управлінської компетентності офіцера переконливо доводить існування педагогічної про-

блеми формування управлінської культури в процесі професійної підготовки у ВВНЗ. Узагальнення теоретичних педагогічних теорій щодо формування управлінської культури в процесі опанування військовим управлінням у ВВНЗ є підставою для розгляду в майбутньому стану сформованості управлінської культури офіцерів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на відпрацювання розширення теоретико-методологічної бази та моделей управління освітнім процесом ВВНЗ для формування професійних компетентностей офіцерів Збройних сил України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1948–1950. Т. 8 : Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. 776 с.
2. Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України : Положення : Наказ Міністерства оборони України від 20.07.2015 № 346. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 вересня 2015 р. за № 1126/27571. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1126-15/page>.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
4. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект. Москва : Педагогика, 1977. 254 с.
5. Амонашвили Ш.А. Основы гуманной педагогики: школа жизни : в 3 кн. Москва : Армита-Русь, 2000. Кн. 3. 320 с.
6. Сисоєва С.О. Основы педагогической творчости : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
7. Bakhov Ivan, Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*. 2018. Vol 7. № 4.38. Special Issue 38. С. 45–49.
8. Нещадим І.М. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія. Київ, 2003. 766 с.
9. Ryzhykov Vadym Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018. P. 218–228.
10. Маслов В.С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів : монографія. Київ : Логос, 1997. 174 с.
11. Толок І.В. Розвиток психолого-педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2013. 16 с.
12. Кучерявий А.О. Служіння офіцера як чинник проектування виховної роботи у навчальних закладах військового типу. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. № 14. С. 53–60.
13. Рижиков В.С. Теорія та практика системного підходу у професійній підготовці майбутніх офіцерів в умовах реформування військової освіти сьогодні. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. № 18. С. 81–89.